

Ο ΟΡΦΕΑΣ, Η ΣΚΥΛΛΑ ΚΑΙ Η ΙΝΩ:
ΤΑ ΤΡΙΑ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
ΣΤΗ ΜΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Στη Μήδεια του Ευριπίδη¹ απαντούν τρία μυθολογικά παραδείγματα μέσω των οποίων διαφαίνεται μια ιδιότυπη χρήση του παραδείγματος² ως προς τη σχέση του με το μυθολογικό υπόβαθρο αυτής της τραγωδίας.

1. Ο Ορφέας

(Ίάσων) πάντες δὲ σ' ἤσθοντ' οὔσαν Ἑλληνες σοφὴν
καὶ δόξαν ἔσχεσ· εἰ δὲ γῆς ἐπ' ἐσχάτοις
ὄροισιν ὤκεις, οὐκ ἂν ἦν λόγος σέθεν.
εἴη δ' ἔμοιγε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις
μήτ' Ὀρφέως κάλλιον ὑμνήσαι μέλος,
εἰ μὴ 'πίσημος ἢ τύχη γένοιτό μοι.

(στ. 539-544)

Ο Ιάσωνας, για να αποδείξει στη Μήδεια την προσφορά του προς αυτήν, τονίζει ότι χάρη σ' εκείνον, που την έφερε από τη μακρινή Κολχίδα, έγινε διάσημη σ' όλη την Ελλάδα για τη σοφία της. Υποστηρίζει ότι η απόκτηση δόξας είναι εξαιρετικά σημαντική, όπως και ότι δεν θα είχαν καμία αξία τα πλούτη ή οι ανώτερες του Ορφέα μουσικές ικανότητες³, αν

---

1. Για τα σχετικά χωρία ακολουθούμε την έκδοση του D. L. Page, *Euripides' Medea*, Οξφόρδη 1938 (επανέκδ. 1952).

2. Σχετικά με τη μορφή και τη λειτουργία του μυθολογικού παραδείγματος στην αρχαία τραγωδία βλ. G. Holder, *Untersuchungen zum Gebrauch des mythologisches Beispiels in der attischen Tragödie*, Χαϊδελβέργη 1956· χρήσιμο παραμένει, κυρίως για την ευρεία συλλογή υλικού που παραθέτει, το άρθρο του H. V. Canter, «The Mythological Paradigm in Greek and Latin Poetry», *AJPh* 54,3 (1933) 201 κ.ε.

3. Ο χρυσός συμβολίζει τα υλικά αγαθά, την πολυτέλεια και γενικότερα τις υλικές απολαύσεις· η αναφορά στο «μέλος του Ὀρφέως» σχετίζεται με τον κόσμο του πνεύματος και τη σοφία· βλ. και τα αρχαία σχόλια, E. Schwartz, *Scholia in Euripidem*, II, Βερολίνο 1891 (ανατ. 1966), σ. 173, 6-10, όπου το μυθολογικό παράδειγμα αναλύεται ως εξής: οὔτε τοῦ πλοῦτου, φησίν, οὐδὲν ὄφελος οὔτε τῆς θειοτάτης σοφίας, εἰ μὴ καὶ διαβόητοι εἶεν ...οἱ ταῦτα κεκτημένοι, ὅτι πρὸς τὴν εὐδοξίαν ἅπαντα δεῖ πράττειν καὶ μήτε τὸν πλουτοῦντα κρῦπτειν τὸν πλοῦτον μήτε τοὺς ἐλλογίμους τὴν ἀρετὴν. Δηλαδή, ο Ορφέας θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει τη σοφία, ένα χαρακτηριστικό που στην τραγωδία αποδίδεται κανονικά στη Μήδεια λόγω της μαγκιάς της ικανότητας (πρβ. στ. 294-95).

αυτά παραμείνουν άγνωστα στους περισσότερους. Μ' άλλα λόγια, η αναγνώριση μιας ικανότητας ή ενός χαρακτηριστικού θεωρείται από τον Ιάσονα σπουδαιότερη και ανώτερη από την απλή, «άσημη» κατοχή του⁴.

Η χρήση του Ορφέα ως μυθολογικού παραδείγματος, πάντοτε σε σχέση με την ικανότητά του στο τραγούδι και στη μουσική, συναντάται και σ' άλλα χωρία της τραγικής ποίησης:

Αισχ. Αγ. 1629-1932 West (Ο Αίγισθος απευθύνεται στον Χορό)

Ὅρφεϊ δὲ γλῶσσαν τὴν ἐναντίαν ἔχεις·
ὁ μὲν γάρ ἤγε πάντ' ἀπὸ φθογγῆς χαρᾶ,
σὺ δ' ἐξορίνας (ν)ηπίοις ὑλάγμασιν
ἄξι· κρατηθεῖς δ' ἡμερώτερος φανῆι.

Ας προστεθεί ότι και στο αδέσποτο απόσπασμα 129,6 κ.ε. Κ.-Σ., το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από χορικό, η δύναμη του χρυσού συγκρίνεται με το τραγούδι του Ορφέα⁵.

Ο ίδιος ο Ευριπίδης αναφέρει τον Ορφέα⁶ ως μυθολογικό «παράλληλο» και σε δύο άλλες από τις σωζόμενες τραγωδίες του:

Ευρ. Αλκ. 357-359 Diggle (Ο Άδμητος απευθύνεται στη γυναίκα του)

εἰ δ' Ὅρφέως μοι γλῶσσα καὶ μέλος παρῆν
ὥστ' ἡ κόρην Δήμητρος ἢ κείνης πόσιν
ὑμνοῖσι κηλήσαντά σ' ἐξ Ἄιδου λαβεῖν, ...

Ευρ. Ι.Α. 1211 Diggle (η κόρη προσπαθεί να μεταπείσει τον πατέρα της)

εἰ μὲν τὸν Ὅρφέως εἶχον, ὦ πάτερ, λόγον ...

Οι ήρωες και στις δύο περιπτώσεις εύχονται να κατείχαν την ικανότητα του Ορφέα, ώστε να μπορούσαν με τη μαγευτική δύναμη της φωνής τους να πείσουν ή να μεταπείσουν κάποιον (τον Πλούτωνα και τον Αγαμέμνονα αντίστοιχα) για να επιτύχουν τον σκοπό τους. Αυτός ο σκοπός

4. Ας σημειωθεί ότι ο Ιάσωνας χρησιμοποιεί ως επιχείρημα έναν κοινό τόπο, που απαντά και στον Πίνδαρο: ο πλούτος και τα κατορθώματα δεν έχουν καμία αξία, αν δεν βρουν αξιοέξυμνητή· πρβ. G. F. Giannotti, *Per una poetica pindarica*, Torino 1975, passim.

5. ὦ χρυσέ, ... κρείσσον ἔχων δύναμιν / πάντα θέλγεις· ἐπὶ γάρ Ὅρφέαις μὲν ὠδαῖς / εἶπετο δένδρεα καὶ θηρῶν ἀνόητα γένη / σοὶ δὲ καὶ χθῶν πᾶσα καὶ / πόντος καὶ ὁ παμμήτωρ Ἄρης.

6. Αναφορά του Ευριπίδη στον μύθο του Ορφέα, χωρίς να τον χρησιμοποιεί ως μυθολογικό παράδειγμα, απαντά στις ακόλουθες τραγωδίες: *Ιππ.* 953-4, *Κύκλ.* 641-48· επίσης στον [Ευρ.] *Ρήσ.* 943-47 και στην *Υψιπ.* fr. 1. 283· για τον μύθο του Ορφέα, όπως τον παρουσιάζει ο τραγικός ποιητής στο σύνολο των έργων του βλ. D. Susanetti, *Euripide Alceste*, Βενετία 2001, σσ. 505-506.

και στα δύο χωρία είναι, μέσα σε παντελώς διαφορετικές συνθήκες και περιστάσεις, κοινός: η αποφυγή του θανάτου. Στη Μήδεια ο Ιάσοντας αντιμετωπίζει με εντελώς διαφορετικό τρόπο τη δύναμη των λόγων του Ορφέα, καθώς απεύχεται την απόκτηση ακόμη και μεγαλύτερης ικανότητας από εκείνης του ξακουστού τραγουδιστή και δηλώνει ότι πάνω απ' όλα (πλούτο, σοφία) εκείνος προτιμά τη δόξα. Η αναφορά στο χάρισμα του Ορφέα δεν εισάγεται ως ένα μέσο πειθούς ή ως ένα σύμβολο της μαγικής δύναμης των λόγων, αλλά ως επιχείρημα ότι αυτό που υπερτερεί είναι η δημόσια αναγνώριση αυτού του χαρίσματος⁷.

Το μυθικό πρόσωπο του Ορφέα, όπως διαφαίνεται, είχε αποκρυστάλλωθεί ως ένα τυπικό παράδειγμα της αξεπέραστης μουσικής δεινότητας⁸, και αυτή είναι η συνήθης του χρήση ως μυθολογικού παραδείγματος, όπως συναντάται και στον Ευριπίδη. Στην περίπτωση όμως του Ιάσωνα, εκτός από τη διαφορετική χρήση του παραδείγματος σε σύγκριση με τ' άλλα χωρία του ευριπίδειου δράματος, η αναφορά στο συγκεκριμένο πρόσωπο αποκτά διαφορετική αξία, καθώς ο Ορφέας ως αργοναύτης υπήρξε σύντροφος του Ιάσωνα. Με τη λύρα του κρατούσε τον ρυθμό στους κωπηλάτες, συμφιλιώνε τους αργοναύτες, όταν ξεσπούσαν έριδες μεταξύ τους, και κατεύναζε την οργή των κυμάτων. Επίσης, ο Ορφέας βοήθησε σε κρίσιμες στιγμές της εκστρατείας θέλγοντας τις Συμπληγάδες, αποκοιμίζοντας τον δράκοντα-φύλακα του δέρατος⁹ και καταπνίγοντας το τραγούδι των Σειρήνων¹⁰.

Ο Ευριπίδης, εντάσσοντας τον Ορφέα ως μέρος της επιχειρηματολογίας του Ιάσωνα, μοιάζει να αξιοποιεί ένα γνωστό και τυπικό παράδειγμα προσδίδοντάς του την ιδιότητα του «οικείου», δηλαδή ενός παραδείγματος από το παρελθόν των δύο κεντρικών χαρακτήρων, την αργοναυτική εκστρατεία, που προηγείται και βρίσκεται έξω από τον χρόνο και τον τόπο, τον μύθο της τραγωδίας. Η αναφορά αυτή στον Ορφέα ηχεί απόλυτα φυσική στα χείλη του Ιάσωνα, ο οποίος, στην προσπάθειά του να αποδείξει το επιχείρημά του, χρησιμοποιεί μια ικανότητα που είναι ευρύτερα γνωστή, αλλά της οποίας αυτόπτες μάρτυρες υπήρξαν ο ίδιος και η σύζυγός του¹¹.

7. Το ότι το κέντρο βάρους του παραδείγματος είναι το ενδιαφέρον του Ιάσωνα για τη φήμη, την τιμή και τη δόξα, διαφαίνεται και στην κατηγορία που του απευθύνει η Μήδεια στους στ. 591-2.

8. Στον Ορφέα ως μουσικό και αργοναύτη αναφέρονται και οι: Σιμωνίδ. 62 P.· Πίνδ. Πυθ. 4, 313· Ιβ. 25 P.· Απολλόδ. 1, 14-15· Παισ. 9, 30, 7.

9. Σύμφωνα με τη Μήδεια (στ. 481), η ίδια σκότωσε αυτόν τον δράκο βοηθώντας τον Ιάσωνα να αποκτήσει το δέρας.

10. Απολ. Ροδ. Αργ. 1, 569 κ.ε.

11. Έχει υποστηριχθεί, βλ. M. R. Mezzabotta, «Jason and Orpheus: Euripides *Medea* 543»,

Ας τονιστεί ότι το παράδειγμα του αργοναυτή Ορφέα συντονίζεται με το πνεύμα των «μυθολογικών» εικόνων της Μήδειας, που όλες έχουν ως θέμα την αργοναυτική εκστρατεία¹².

2. Η τυρρηνική Σκύλλα

οὐκ ἔστιν ἤτις τοῦτ' ἄν Ἑλληνίς γυνή
 ἔτλη ποθ', ὧν γε πρόσθεν ἠξίου ἐγὼ
 γῆμαί σέ, κῆδος ἐχθρὸν ὀλέθριον τ' ἐμοί,
 λέαιναν, οὐ γυναῖκα, τῆς Τυρσηνίδος
 Σκύλλης ἔχουσαν ἀγριωτέραν φύσιν.

(στ. 1339-1343)

Ο Ιάσοντας φέγει τη γυναίκα του Μήδεια για την αγριότητα που επέδειξε με την παιδοκτονία, χρησιμοποιώντας ένα παράδειγμα από τη φύση (λέαινα) και παράλληλα το μυθολογικό παράδειγμα της τυρρηνικής¹³ Σκύλλας. Στην ουσία παραλληλίζεται το ήθος της ηρωίδας μ' ένα θηλυκό σαρκοβόρο ζώο¹⁴ και ένα επίσης θηλυκό σαρκοβόρο τέρας.

AJPh 115 (1994) 47-50 (πρβ. αυτ. και σ. 48, σημ. 8), ότι το σημείο επαφής Ιάσωνα και Ορφέα έγκειται στο ότι και οι δύο ήταν παντρεμένοι. Σύμφωνα μ' αυτό το σκεπτικό η επιλογή του Ορφέα ερμηνεύεται ως μια χαρακτηριστική ευριπίδεια ειρωνεία, εφόσον ο Ιάσοντας εγκατέλειψε τη Μήδεια, ενώ ο Ορφέας υπήρξε πιστός σύζυγος της Ευρυδίκης. Η άποψη αυτή είναι ενδιαφέρουσα· δεν συμφωνούμε όμως με την πλήρη αποσύνδεση του μυθολογικού παραδείγματος από την αργοναυτική εκστρατεία, το μυθολογικό υπόβαθρο της τραγωδίας, και την υπερβολική έμφαση που δίνεται σε μια εξαιρετικά υπαινικτική ειρωνεία, η οποία στηρίζεται μόνο στην αναφορά του ονόματος του Ορφέα και όχι στα συμφραζόμενα. Παράλληλα, στο άρθρο αυτό δεν λαμβάνεται υπόψη ότι και τα άλλα μυθολογικά παραδείγματα της Μήδειας έχουν «οικείο» χαρακτήρα, όπως θα αποδείξουμε στη συνέχεια.

12. Πρόκειται για μια σειρά από εικόνες που αφορούν κυρίως το παρελθόν και το ταξίδι της ηρωίδας: στ. 1-6 (ταξίδι της Αργούς), στ. 431-434 (Συμπληγάδες), στ. 476-482 (το σκάφος της Αργούς σε λογομαχία του ζευγαριού), στ. 1334-1135 (έξοδος, προϊστορία της Μήδειας σε ανόσιες πράξεις) σε συνδυασμό με την πληθώρα ναυτικών εικόνων, όπως στους στ. 28-29, 78-79, 255-258, 441-443. Πρβ. E. M. Blaiklock, «The Nautical Imagery of Euripides Medea», CPh 50,4 (1955) 233-237.

13. Ο χαρακτηρισμός τη διαφοροποιεί από τη συνωνύμη Σκύλλα, την κόρη του βασιλιά Νίσου, η οποία δολοφόνησε τον πατέρα της από τον έρωτά της για τον Μίνωα, τον βασιλιά της Κρήτης. Πρώτος ο A. W. Verrall, *The Medea of Euripides*, Λονδίνο 1881, σ. 114, σχόλιο στ. 1342, κατέδειξε τον συσχετισμό ανάμεσα στην τυρρηνική Σκύλλα (το επίθετο, αναφέρει ο μελετητής, σημαίνει λίγο περισσότερο από το ότι η Σκύλλα βρίσκεται στην Ιταλία) και τη Μήδεια: «*the point is that Skylla, like Medea, was a monster belonging to the outer world of barbarism*».

14. Η εικόνα του λέοντα ή της λέαινας είναι εξαιρετικά διαδεδομένη. Για τη χρήση της συχρημένης εικόνας με σκοπό τον συμβολισμό του ήθους ηρωίδας ας θυμηθούμε τον γνωστότατο παραλληλισμό της Ελένης με μικρό λιοντάρι στον Αισχ. Αγ. 716 κ.ε., βλ. και E. Petrounias, *Function and Thematik der Bilder bei Aeschylus* [Hypomnemata, 48], Göttingen 1983.

Το μυθολογικό αυτό τέρας (συνοδευόμενο πάλι μ' ένα παράδειγμα από τη φύση) συναντάται σ' ένα ακόμη χωρίο στον Αισχύλο:

Αισχ. Αγ. 1232-1235 (προφητικός λόγος της Κασσάνδρας)

τί νιν καλοῦσα δυσφιλές δάκος
 τύχοιμ' ἄν; ἀμφίσβαιναν, ἢ Σκύλλαν τινα
 οἰκοῦσαν ἐν πέτρασι, ναυτίλων βλάβην,
 θυίουσαν Ἴαιδου μητέρ' ἄσπονδόν τ' ἄρη
 φίλοις πνέουσαν; ...

Ο χαρακτηρισμός αναφέρεται στην Κλυταιμῆστρα, που σκοπεύει να δολοφονήσει τον άνδρα της.

Κατά πάσα πιθανότητα, και η Σκύλλα αποτελούσε ένα αποκρυσταλλωμένο, τυπικό παράδειγμα μοναδικής και ασύγκριτης αγριότητας και μίσους προς τους ανθρώπους¹⁵. Στη Μήδεια η εικόνα της λέαινας και της Σκύλλας χρησιμοποιούνται για την αύξηση του «κακού» ήθους της ηρωίδας· η Μήδεια είναι (αρνητικά) ανώτερη από ζώο και με την πράξη της αναδείχθηκε χειρότερη και από τη φοβερή Σκύλλα. Η διαφοροποίηση από τ' άλλα χωρία, όπου η Σκύλλα απαντά ως παράδειγμα, έγκειται στο ότι η ηρωίδα είχε δει τη φρικτή όψη και είχε γνωρίσει το ανθρωποφάγο μένος αυτού του τέρατος.

Επομένως, αυτό το μυθολογικό παράλληλο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, όπως και του Ορφέα, ως «οικείο», εφόσον ο Ιάσοντας και η Μήδεια συνάντησαν τη Σκύλλα κατά το ταξίδι της επιστροφής¹⁶. Ο Ιάσοντας χρησιμοποιεί για άλλη μια φορά ένα γνωστό στον ίδιο και στη γυναίκα του παράδειγμα από το παρελθόν τους, για να καταδείξει τη ζωώδη και πέρα από τ' ανθρώπινα όρια ωμότητα της γυναίκας του.

Ενδιαφέρουσα είναι η αντίδραση της Μήδειας σ' αυτό τον χαρακτηρισμό, καθώς τον αποδέχεται:

15. Σύμφωνα με τον μύθο η κόρη της προστάτιδας των μαγισσών Εκάτης (ή της Βρμούς ή της Κραταιίδας) και του Τυφώνα ή του Τρίτωνα ή του Φόρκυος (ή του Φόρβαντος) ήταν μια ωραιότατη παρθένα που αντιπαθούσε το άλλο φύλο και περνούσε τον καιρό της συντροφιά με τις Νύμφες. Ο έρωτας του Ποσειδώνα ή του Γλαύκου προς αυτήν κίνησε τη ζηλοφθονία της Κίρκης (ή της Αμφιτρίτης), η οποία μεταμόρφωσε τη Σκύλλα σε ένα τέρας με έξι φρικαλέα κεφάλια με τα οποία κατασπάραζε τους περαστικούς ναυτικούς· βλ. Ομ. Οδ. μ 73-126, 201-259, 426-446· Απολ. Ροδ. Αγ. 4, 753-965· Ον. Μετ., 13, 730-741, 898· 14, 74. Αναφέρεται ότι υπήρχε ένας διθύραμβος του Τιμόθεου με τον τίτλο Σκύλλα, κατά την εκτέλεση του οποίου ο αυλητής προσπαθούσε να αποδώσει το γάβγισμά της με τους ήχους του μουσικού οργάνου, βλ. σχετικά Αριστ. Ποιητ. 1454a, 1461b, και Σ. Μέναρδος - Ι. Συκουτρής, *Αριστοτέλους, Περί Ποιητικής* [Ελληνική Βιβλιοθήκη, 2], Αθήνα, Άκαδημία Αθηνών, 1937, σ. 124 και σημ. 5, και σ. 255 και σημ. 8.

16. Απολ. Ροδ. Αγ. 3, 830 κ.ε.

πρὸς ταῦτα καὶ λέαιναν, εἰ βούλη, κάλει
καὶ Σκύλλαν ἢ Τυρσηνὸν ὤκησεν †πέδον†
τῆς σῆς γὰρ ὡς χρὴ καρδίας ἀνθηψάμην.

(στ. 1358-1360)

Ο σκοπός της ήταν να εκδικηθεί την προδοσία του συζύγου της και, όταν συμφωνεί μ' αυτούς τους χαρακτηρισμούς, έχει θεωρητικά ήδη απαρνηθεί τη μητρική της φύση και έχει ξεφύγει από τα μέτρα της ανθρώπινης φύσης με τη διπλή παιδοκτονία¹⁷.

Τα δύο αυτά μυθολογικά παραδείγματα, του Ορφέα και της τυρρηνικής Σκύλλας, που χρησιμοποιεί ο Ευριπίδης στις σκηνές της «άμιλλας λόγων» του ζεύγους Ιάσονα - Μήδειας, συνιστούν δείγματα μιας προσεγμένης, εύστοχης και επιτυχημένης επιλογής, εφόσον δεν υπογραμμίζουν μόνο τη σημασία ή το μέγεθος των πράξεων, αλλά παράλληλα υπενθυμίζουν γεγονότα της αργοναυτικής εκστρατείας, του κοινού παρελθόντος των δύο κεντρικών χαρακτήρων.

3. Η Ινώ

μίαν δὴ κλύω μίαν τῶν πάρος
γυναῖκ' ἐν φίλοις χέρα βαλεῖν τέκνοις·
Ἰνώ μανεῖσαν ἐκ θεῶν, ὄθ' ἢ Διὸς
δάμαρ νιν ἐξέπεμψε δωμαίων ἄλλη·
πίπτει δ' ἅ τάλαιν' ἐς ἄλμαν φόνω
τέκνων δυσσεβεῖ,
ἄκτῆς ὑπερτείνασα ποντίας πόδα,
δυοῖν τε παῖδιν συνθανοῦσ' ἀπόλλυται.
τί δῆτ' οὖν γένοιτ' ἄν ἔτι δεινόν; ὦ
γυναικῶν λέχος
πολύπονον, ὅσα βροτοῖς ἔρεξας ἤδη κακά.

(στ. 1282-1292, αντιστ.)

Ο Χορός στη στροφή καλεί τη Γη και κυρίως τον Ήλιο (στ. 1251-1260) να αποτρέψει τη δολοφονία των δισέγγωνών του και, καθώς ακούγονται μέσα από το παλάτι οι φωνές των παιδιών τη στιγμή που θανατώνονται από τη μητέρα τους, ο Χορός σκέπτεται να επέμβει (στ. 1273-1281)¹⁸.

17. Πρβ. στ. 1407, όπου η Μήδεια χαρακτηρίζεται ως παιδοφόνος λέαινα.

18. Ο Ν. Χουρμουζιάδης στο *Production and Imagination in Euripides, Form and Function of the Scenic Place* [Μελέτη και Έρευνα, 5. Ελληνική Ανθρωπιστική Εταιρεία, σειρά β'], Αθήνα 1965, σ. 17, σημ. 2, παρατηρεῖ – ορθότατα – ένα παράδοξο στοιχείο της όλης σκηνής: ο Χο-

Τελικά, ενώ ο φόνος των παιδιών έχει πια συντελεστεί, τραγουδά την αντιστροφή ενθυμούμενος μόνο μία άλλη γυναίκα, την Ινώ, η οποία τόλμησε να θανατώσει τα δύο παιδιά της με τα ίδια της τα χέρια¹⁹. Ο Χορός κλείνει τη δεκάστιχη αναφορά του σ' αυτό το μυθολογικό επεισόδιο με την παρατήρηση ότι δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο και με την καταδίκη του γυναικείου φύλου εξαιτίας των συμφορών που επιφέρει στους ανθρώπους.

Ο μύθος της Ινούς, που ακούγεται αμέσως μετά την παιδοκτονία, ορίζεται από τον τραγικό ποιητή ως εξής: η Ινώ κατελήφθη από θεική μανία, όταν η Ήρα την εκδίωξε από το σπίτι της, και άρχισε να περιπλανάται. Πήδηξε από έναν βράχο στη θάλασσα και πέθανε παρασύροντας στον θάνατο και τα δύο της παιδιά. Αυτή η εκδοχή του μύθου συνιστά τη μοναδική αρχαία μαρτυρία σχετικά με τη θανάτωση από την Ινώ και των δύο γιων της²⁰.

Ίχνη του κεντρικού μύθου²¹ της Ινούς βρίσκονται διάσπαρτα σ' αρ-

---

ρός ακούει τις κραυγές των παιδιών, αποφασίζει να σταματήσει τη σφαγή και αντ' αυτού τραγουδά για την Ινώ. Συνήθως, τονίζει ο μελετητής, σε παράλληλες σκηνές η δράση του Χορού προς αποτροπή μιας δολοφονίας, διακόπτεται από κάποια ξαφνική είσοδο προσώπου, π.χ. στον *Ιππ.* 782 εισέρχεται ο Θηρέας, στην *Εκ.* 1041 εισέρχεται η Εκάβη, στον *Ορ.* 1549 ο Μενέλαος. Στη Μήδεια η κατάσταση είναι διαφορετική. Ο Χορός παραμένει ανενεργός, μολοντί δεν παρεμποδίζεται από κανέναν να σπεύσει, για να αποτρέψει τη δολοφονία. «Should we assume that between 1275 and 1281 they (sc. the chorus) have moved towards the house (hence Jason's γυναίκες, αἱ τῆσδ' ἐγγύς ἔστατε στέγης) and tried the door without success?» Or has the thought of the raging witch kept them where they are standing?» καταλήγει ο ερευνητής. Μπορούμε βάσει τῶν στίχων 1314-1315 να υποστηρίξουμε ότι οι πόρτες είναι κλειδωμένες, με αποτέλεσμα ο Χορός να μην μπορεί να σταματήσει τον φόνο· γι' αυτό τον λόγο, και όταν εισέρχεται ο Ιάσοντας, ο Χορός τον προτρέπει να ανοίξει τις πύλες, ενώ ο ίδιος διατάζει να ανοίξουν τις κλειδαριές. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πόρτες παρουσιάζονται να είναι γερά κλεισμένες, και ο Χορός μένοντας έξω από το παλάτι ακούει τις σπαρακτικές φωνές των παιδιών και ανήμπορος να βοηθήσει φέρνει στο νου του την Ινώ που επίσης θανάτωσε τους γιους της.

19. Ενδεχομένως, η αναφορά και η υπογράμμιση αυτής της λεπτομέρειας, ότι δηλαδή σκότωσε με τα χέρια της, να παραπέμπει σ' ένα τυπικό μοτίβο της εικονοποιίας στη Μήδεια, το χέρι γενικά και ειδικά το δεξί της χέρι· βλ. *Μήδ.* 496-497, 899, 956, 1003, 1055, 1069-70, 1271, 1309, 1365 πρβ. S. Flory, «Medea's Right Hand: Promises and Revenge», *TAPhA* 18 (1978) 69-74.

20. Βλ. H. J. Rose, *A Handbook of Greek Mythology*, Λονδίνο ⁵1953, σ. 162, σημ. 43.

21. Πηγές αποτελούν: ο *Hygin. Fab.* 2 και 3· *Απολόδ. Βιβλ.* 1, 80 κ.ε., 3, 28. κ.ε.· *Παυσ.* 1, 44, 7 κ.ε. Σύμφωνα με την πιο διαδεδομένη μορφή του μύθου ο Αθάμας, γιος του Αιόλου και αδελφός του Κρηθέα, του Σισύφου, του Σαλμωνέα και του Περιήρη, είχε τρεις συζύγους και απέκτησε παιδιά κι από τους τρεις αυτούς γάμους. Πρώτη γυναίκα του ήταν η Νεφέλη με την οποία απέκτησε τον Φρίξο και την Έλλη. Την έδιωξε, για να νυμφευθεί την Ινώ που ήταν κόρη του βασιλιά των Θηβών Κάδμου και της Αρμονίας και αδελφή της Σεμέλης, της Πρόκνης, της Αγαύης και της Αυτονόης. Η Ινώ κατέστρωσε σχέδιο εξόντωσης των προγόνων της· Προκάλεσε σιτοδεία με το τέχνασμα των καβουρδισμένων σπόρων. Όταν ο άνδρας της έστειλε απεσταλμένους στο μαντείο των Δελφών, για να ζητήσουν χρησμό

κετές παραλλαγές²², μερικές από τις οποίες απηχούν υποθέσεις χαμένων δραμάτων του Αισχύλου και του Σοφοκλή²³. Γνωρίζουμε ότι και ο Ευριπίδης, εκτός από το συγκεκριμένο μυθολογικό παράδειγμα, πραγματεύτηκε αυτό τον μύθο σε δύο τραγωδίες του, στον *Φρίξο Β*²⁴ και στην

σχετικά με τα αίτια της σιτοδείας, εκείνη τους δωροδόκησε, ώστε να ανακοινώσουν ως απαραίτητη τη θυσία του Φρίξου. Η Νεφέλη επενέβη και στέλνοντας έναν χρυσόμαλλο κριό, δώρο του Ερμή, φυγάδευσε τα παιδιά στην Κολχίδα. Η Ινώ και ο Αθάμας, που έχουν δύο γιους, τον Λέαρχο και τον Μελικέρτη, επισύρουν την οργή της Ήρας, όταν αναλαμβάνουν να μεγαλώσουν τον μικρό Διόνυσο, ανιψιό της Ινούς. Η θεά τους «τυφλώνει» και υπό την επήρεια της θεϊκής μανίας ο Αθάμας δολοφονεί τον Λέαρχο θεωρώντας τον ελάφι ή λιοντάρι, ενώ η Ινώ σκοτώνει, βράζοντας σε νερό, τον Μελικέρτη και ύστερα πηδά μαζί με το νεκρό σώμα του γιου της στη θάλασσα. Εκείνη θα αποθεωθεί και θα μετονομαστεί σε Λευκοθέα, προστάτιδα των ναυτικών, την οποία συναντά και ο Οδυσσεάς (Ομ. Οδ. ε 333-353, 458-462· βλ. και Α. Nercessian, «Ino-Leukothea», *LIMC* 5 (1990) 657-661, ενώ ο Μελικέρτης θα λατρευτεί ως Παλαίμων και προς τιμή του θα διοργανώνει ο Σίσυφος, ο βασιλιάς της Κορίνθου που ανακάλυψε το πτώμα του, τα γνωστά Ίσθια, τους ισθιακούς αγώνες. Ο Αθάμας θα ιδρύσει στη Θράκη την Αθαμαντία και εκεί θα έλθει σε τρίτο γάμο με τη Θεμιστώ.

22. Βλ. Τ. Gantz, *Early Greek Myth, a Guide to the Literary and Artistic Sources*, Λονδίνο 1993, σσ. 176-179.

23. Ο Αισχύλος παρουσίασε τραγωδία με τον τίτλο *Ἀθάμας* (με θέμα μάλλον τον μύθο της οργής της Ήρας και τα επακόλουθά του· βλ. Gantz, *ό.π.*, σ. 177 και σ. 478). Ο Σοφοκλής έγραψε δύο τραγωδίες με τον ίδιο τίτλο: στον *Αθάμαντα Α* η Νεφέλη ήταν θεά, η οποία, επειδή εγκαταλείφθηκε από τον Αθάμαντα χάριν της θνητής Ινούς, προκάλεσε λειψυδρία· η Ινώ δωροδόκησε τους απεσταλμένους του Αθάμαντα στο μαντείο των Δελφών, ώστε να ζητηθεί η θυσία του Φρίξου και η τραγωδία έκλεινε με τη διάσωση της Έλλης και του Φρίξου με το κριάρι, την προσαγωγή του Αθάμαντα από τη Νεφέλη σε δίκη με την κατηγορία της παιδοκτονίας και την παρέμβαση του Ηρακλή που τον έσωξε από τη θανατική καταδίκη με την αποκάλυψη ότι ο Φρίξος ζούσε (Σοφ. *Αθάμας Α* Fr. 1-10 R., πρβ. το σχόλιο στον Αριστοφ. *Νεφ.* 257· πρβ. Τ. Β. L. Webster, *The Tragedies of Euripides*, Kent² 1967, σ. 55 σημ. 31, ο οποίος πιστεύει ότι ο Σοφοκλής παρουσίαζε την οργή της Ήρας και το τέλος της Ινούς και των παιδιών της στον *Αθάμαντα Α*)· στον *Αθάμαντα Β* ο Σοφοκλής παρουσίαζε την οργή της Ήρας και το τέλος της Ινούς και των παιδιών της, αλλά οι λεπτομέρειες της πραγμάτευσης του μύθου δεν διασώθηκαν (βλ. Gantz, *ό.π.*, σ. 179). Ας προστεθεί ότι ο Σοφοκλής παρουσίασε και μία τραγωδία με τον τίτλο *Φρίξος*, της οποίας η υπόθεση είναι άγνωστη (βλ. Gantz, *ό.π.*, σ. 177). Επομένως, εκτός από τον Ευριπίδη στη *Μήδεια*, και οι δύο άλλοι τραγικοί είχαν ασχοληθεί με τον μύθο της παιδοκτονίας της Ινούς. Ως εκ τούτου παραμένει ανοικτό το ερώτημα αν ενδεχομένως ο Ευριπίδης δανείστηκε το θέμα της διπλής παιδοκτονίας από κάποιον ομότεχνο του (βλ. σχετικά και σημ. 29 και 30).

24. Ευρ. *Φρίξος Β* Fr. 819 NK. Η υπόθεση έχει ως εξής: Ο Φρίξος, προσέρχεται οικειοθελώς στη θυσία προκειμένου να παύσει η σιτοδεία. Ο απεσταλμένος στους Δελφούς αποκαλύπτει ότι ο χρησμός για τη θανάτωση του παιδιού ειπώθηκε μετά από εξαγορά και ο Αθάμας παραδίδει στον Φρίξο τη γυναίκα του Ινώ και τον Μελικέρτη, για να θυσιαστούν στη θέση του. Το δράμα έληγε με την παρέμβαση του Διονύσου που έσωξε την τροφή του και τον γιο της και προκαλούσε μανία στον Φρίξο και στην Έλλη, ώστε περιπλανώμενοι να κατασπαραχθούν από τις Μαινάδες. Η Νεφέλη σπεύδει να σώσει τα παιδιά της πετώντας με το χρυσόμαλλο κριό. Η υπόθεση αυτή παραδίδεται στον παπ. Οξυρύγχου 2455 (ii p.C.) ed. Turner και τη γνωρίζουμε έμμεσα από τον Hygin. *Fab.* 3, 1· βλ. και J. Diggle, *Tragicorum Graecorum Fragmenta Selecta*, Οξφόρδη 1998, σ. 164. Ο *Φρίξος Α* είχε κατά τον Webster,

Ινώ²⁵. Σ' αντίθεση με την εκδοχή του μύθου που παρουσιάζεται στο χορικό αυτό, στην Ινώ, που χρονολογικά πρέπει να διδάχθηκε περίπου την εποχή της Μήδειας²⁶, ο Ευριπίδης πραγματεύθηκε το θέμα της παιδοκτονίας, παρουσιάζοντας όμως την ηρωίδα να θανατώνει μόνο ένα της παιδί²⁷.

Στη Μήδεια ο Ευριπίδης τονίζει τρεις φορές με τον πληθυντικό τέκνοις (στ. 1283), τέκνων (στ. 1286) και τον δυϊκό δυοῖν παῖδοιν (στ. 1289) ότι η Ινώ σκότωσε και τα δύο παιδιά της κατά την πτώση της στη θάλασσα, υποδεικνύοντας ότι πρόκειται για συγκεκριμένη παραλλαγή του μύθου ως προς το σημείο της παιδοκτονίας. Παρουσιάζοντας τη Μήδεια να θανατώνει η ίδια τους γιους της είχε ήδη εισαγάγει μια καινοτομία²⁸ ως προς τον μύθο στην τραγωδία. Ίσως και ο μύθος της διπλής δολοφονίας από την Ινώ να αποτελεί μία ακόμη καινοτομία του τραγικού ποιητή ή

ό.π., σ. 132, ως θέμα τις περιπέτειες του ήρωα στην Κολχίδα, πρβ. όμως Diggle, ό.π., σ. 162, στον οποίο το απόσπασμα από τον Hygin., *Fab.* 2, 1-3, αποδίδεται στον Φρίξο Α και επομένως, σύμφωνα και με τη διασωζόμενη υπόθεση (βλ. Diggle, ό.π., σ. 161), και αυτή η τραγωδία είχε ως θέμα τον δόλο της Ινούς για τη θανάτωση των προγόνων της. Για την υπόθεση του Φρίξου Α και Β βλ. και H. van Looy, *Zes verloren Tragedies van Euripides*, Βρυξέλες 1964, σσ. 132-184.

25. Ευρ. Ινώ Frg. 398-427 N². Κυριότερη πηγή είναι πάλι ο Hygin *Fab.* 4.

26. Υπάρχει ένας terminus ante quem το 425 π.Χ., έτος παραστάσεως των Άχαρνέων του Αριστοφάνη, εφόσον στους στίχους 434 κ.ε. παρωδείται η τραγωδία Ινώ, καθώς ο Ευριπίδης, αναζητώντας κουρέλια, για να δώσει στον Δικαιόπολι, διατάζει τον δούλο του: ὦ παῖ, δὸς αὐτῷ Τηλέφου ρακώματα. / Κεῖται δ' ἄνωθεν τῶν Θεεστειῶν ρακῶν / μεταξὺ τῶν Ἰνοῦς. Προφανῶς η Ινώ ως δούλη και «αιχμάλωτη πολέμου» (βλ. σημ. 28) παρουσιάζόταν επί σκηνῆς ρακένδυτη.

27. Σύμφωνα με την υπόθεση του έργου (βλ. Webster, ό.π., σσ. 98-101) η Ινώ ως βιάχη είχε ακολουθήσει την Πρόκνη στον Παρνασσό, είχε θεωρηθεί νεκρή από τον Αθάμαντα, πατέρα των δύο γιων της. Ακολουθεί ο γάμος του με τη Θεμιστώ και η απόκτηση ακόμη δύο αγοριών, του Σφιγγίου και του Ορχομενού. Όταν ο Αθάμας ανακάλυψε την αλήθεια για την πρώτη του σύζυγο, την έφερε πίσω στο παλάτι και, για να μην ανακαλύψει η Θεμιστώ την ύπαρξή της, την παρουσίασε ως τροφό και των τεσσάρων παιδιών. Εκείνη θεωρώντας την Ινώ αιχμάλωτη πολέμου, της εμπιστεύεται το σχέδιό της να εξοντώσει τους προγόνους της. Η «τροφός» έπρεπε να σκεπάσει τα παιδιά της Ινούς με μαύρα σκεπάσματα και της Θεμιστούς με άσπρα, ώστε να ξεχωρίζει η μητριά ποια να δολοφονήσει τη νύκτα. Φυσικά η τροφός-Ινώ έπραξε το αντίθετο και όταν η Θεμιστώ συνειδητοποίησε το πρωί το λάθος της, αυτοκτόνησε. Ακολουθεί το μοτίβο της κατάληψης από μανία του Αθάμαντα (βλ. παραπάνω σημ. 21) και το πήδημα της Ινούς στη θάλασσα με τον μικρό Μελικέρτη στην αγκαλιά της.

28. Βλ. τη μαρτυρία του σχολιαστή, στον στ. 264, E. Schwartz, ό.π., σ. 159,15 κ.ε., σύμφωνα με την οποία ο Παρμενίσκος απέδιδε τη δολοφονία των παιδιών της Μήδειας (εφτά κοριτσιών και εφτά αγοριών) στους Κορίνθιους. Για τις μαρτυρίες που υπάρχουν σχετικά με τον μύθο της Μήδειας στο αρχαίο δράμα πριν το 431 π.Χ., βλ. S. P. Mills, *Euripides Medea: A Study in Dramatic Mythopoeia* (διδ. διατρ. Stanford University), Stanford 1976, σσ. 12-57.

επιλογή²⁹ με την οποία αποσκοπούσε στο να βρεθεί ένα σταθερότερο παράλληλο για την πράξη της Μήδειας³⁰.

Όμως, πέρα απ' αυτή τη βασική ομοιότητα, την οποία αναφέρει ρητά ο Χορός, η μοναδικότητα της πράξης της Μήδειας τονίζεται με την εισαγωγική φράση του μυθολογικού παραδείγματος *μίαν δὴ κλύω μίαν*³¹. Η παράθεση ενός μόνο μυθολογικού αντιστοίχου καταδεικνύει ότι δύσκολα βρίσκεται προηγούμενο ανάλογης πράξης. Ας σημειωθεί ότι η σύγκριση των δύο γυναικών επιτυγχάνεται έμμεσα, καθώς οι στίχοι που προηγούνται του παραδείγματος (1279-1281) απευθύνονται στη Μήδεια.

Υπάρχει μια σημαντική παράμετρος που διαφοροποιεί το έγκλημα της Μήδειας από εκείνο της Ινούς. Ο Ευριπίδης καθιστά σαφείς τις διαφορές ανάμεσα στις συνθήκες που οδήγησαν τις δύο γυναίκες στην παιδοκτονία: η Ινώ ενεργούσε υπό το κράτος θεικής μανίας, ενώ η Μήδεια εκτέλεσε τα παιδιά της έχοντας επίγνωση των πράξεων της (στ. 1245-1250). Επίσης, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, ενώ η Ινώ αυτοκτόνησε μαζί με τα παιδιά της, η Μήδεια έζησε³². Κατ' αυτό τον τρόπο η πράξη της Μήδειας αναδεικνύεται ως μοναδική, όσο και αν το μυθολογικό παράλληλό της, η πράξη της Ινούς, προβάλλεται ως το πιο κοντινό ανάλογο παράδειγμα με κεντρικό άξονα τη διπλή παιδοκτονία.

Μια πιο προσεκτική ματιά στους μύθους των δύο ηρωίδων υποδεικνύει ότι μπορούν να εντοπιστούν και άλλα σημεία επαφής, τα οποία αναδεικνύουν το μυθολογικό παράδειγμα της Ινούς³³ ως το πιο ενδεδειγμένο

29. Αυτή είναι η άποψη του R. M. Newton, «Ino in Euripides' *Medea*», *AJPh* 196 (1985) 501. Αντιθέτως, ο D. Page, ό.π., σ. 172, αποκλείει να παρουσίασε ο ποιητής μια καινοτομία σε μια τόσο σύντομη αναφορά του μύθου. Όμως η μυθολογική αναφορά δεν είναι σύντομη, αλλά εκτείνεται σε 10 στίχους στους οποίους ο τραγικός αναπτύσσει παραστατικά όλα τα γεγονότα που σχετίζονται άμεσα με την παιδοκτονία.

30. Ο Rose, ό.π., σ. 162 σημ. 43, δεν αποκλείει ο πληθυντικός να είναι ρητορικός, ενώ ο Gantz, ό.π., σ. 177 αναρωτιέται μήπως η ελαφρά παραλλαγή στον μύθο της Ινούς έγινε χάριν αναλογίας προς τη Μήδεια.

31. Αντιθέτως η Γλαύκη κατά τη Μήδεια (στ. 945) *γυναικῶν ἐστὶ τῶν ἄλλων μία*. Έχει επισημανθεί ορθότατα ότι, όταν ο Ιάσωνας κατηγορεί τη Μήδεια τονίζοντας ότι δεν υπάρχει άλλη Ελληνίδα που να έχει διαπράξει τέτοιο έγκλημα (στ. 1339-40) και εισάγει το μυθολογικό παράδειγμα της Σκύλλας, που εξετάσαμε παραπάνω, το επιχείρημά του δεν ευσταθεί, εφόσον ο Χορός έχει μιλήσει για την Ελληνίδα Ινώ· βλ. E. A. McDermott, *Euripides' Medea. The Incarnation of Disorder*, Pennsylvania 1989, σ. 32.

32. Βλ. D. J. Mastronarde, *Euripides' Medea*, Κέμπριτζ 2002, στ. 1282 και στ. 1288-9.

33. Ουσιαστικά δεν απαντά στη μυθολογία άλλο παράλληλο μάνας που να σχετίζεται έμμεσα ή άμεσα με τον φόνο και των δύο παιδιών της εκτός από εκείνο της Ινούς. Στην περίπτωση της Πρόκνης, της Αλθαιάς και της Αγαύης διαφέρει το κίνητρο της δολοφονίας ενός τέκνου: η Πρόκνη δολοφόνησε τον Ίτου, επειδή ο Τηρέας, ο άνδρας της, είχε βιάσει την αδελφή της· επίσης η Αλθαία σκότωσε τον Μελέαγρο, επειδή εκείνος είχε σκοτώσει τον αδελφό της, και η Αγαύη τον Πενθέα ως βράχχη. Δηλαδή, όλες είχαν δολοφονήσει ένα παιδί τους, αλλά η πράξη αυτή ήταν αποτέλεσμα άλλης βίαιας πράξης ή είχε γίνει υπό το κράτος

αντίστοιχο για τη Μήδεια. Σε αμφοτέρους τους μύθους απαντούν δευτερεύοντα κοινά στοιχεία³⁴:

(α) Η διαγαμία: Ο Ιάσωνας και ο Αθάμαντας συνάπτουν δεύτερο γάμο (με τη Γλαύκη και τη Θεμιστώ³⁵ αντιστοίχως), ενώ η πρώτη σύζυγος (η Μήδεια και η Ινώ) ζει ακόμη.

(β) Το μοτίβο της κακιάς μητριάς και ο κίνδυνος για τη ζωή των προγόνων³⁶: Στην περίπτωση της Μήδειας είναι φανερό η αποστροφή της Γλαύκης για τα παιδιά (στ. 942-943 και κυρίως στ. 1149 παιδων μυσασθεῖσ' εἰσόδους) και διαφαίνεται γενικότερα ότι οι γιοι της Μήδειας βρίσκονται σε κίνδυνο από «εχθρούς» (π.χ. στ. 781-2, 1060-61). Ανάλογα και η μητριά Θεμιστώ προσπαθεί να σκοτώσει τα παιδιά του συζύγου της από τον πρώτο του γάμο³⁷.

(γ) Οι δύο ηρωίδες, μετά την παιδοκτονία, παρουσιάζονται ως θεές, ενώ τα νεκρά παιδιά τους αφηρωίζονται³⁸ και λατρεύονται σε τοπικές εορτές στην περιοχή της Κορίνθου³⁹. Η τραγωδία λήγει με την επικείμενη

ένθεης μανίας, όπως και στην περίπτωση της Ινούς. Το ερώτημα είναι γιατί ο Ευριπίδης διάλεξε ως παράλληλο την Ινώ. Ενδεχομένως, γιατί αυτή είχε δύο παιδιά, άσχετα αν κατά την επικρατέστερη παράδοση σκότωσε το ένα· παράλληλα, όμως, ο μύθος της, μέσω του Φριξού, συνδεόταν με τον μύθο της Μήδειας.

34. Παρατηρούνται και δευτερεύουσες ομοιότητες, εφόσον οι μύθοι και των δύο ηρωίδων αναφέρουν το μαγικό μοτίβο του βρασίματος. Η Μήδεια σκότωσε με αυτό τον τρόπο τον Πελία και η Ινώ τον γιο της Μελικέρτη (βλ. Απολλόδ. Βιβλ. 3.4.3). Επίσης σημαντικό ρόλο παίζει η παρουσία της Ήρας. Η οργή της εναντίον του Πελία σήμανε την απαρχή της αργοναυτικής εκστρατείας και στο ναό της θα τιμούνται τα παιδιά της Μήδειας, ενώ η οργή της προς την Ινώ λόγω του Διονύσου οδήγησε στον θάνατο του Λεάρχου και του Μελικέρτη.

35. Πρόκειται για την παραλλαγή που ακολούθησε ο ίδιος ο Ευριπίδης στην *Ινώ*: βλ. σμ. 28.

36. Ο R. Newton, ό.π., σ. 500, χαρακτηρίζει ως παράδοξο το ότι δύο μητέρες, η Ινώ και η Μήδεια, σκοτώνουν οι ίδιες τα παιδιά τους, για να μην πέσουν νεκρά από χέρι άλλου. Βασικό σφάλμα του είναι ότι, σύμφωνα με τον μύθο που αναφέρει ο Χορός, η Ινώ έπεσε στη θάλασσα λόγω της δικής της μανίας και όχι καταδικωμένη από τον Αθάμαντα.

37. Ας σημειωθεί ότι τα αρχαία σχόλια στον Απολ. Ροδ. Αργ. 2. 1144 δίνεται η πληροφορία ότι ο Ηρόδωρος ανέφερε τη Θεμιστώ ως σύζυγο του Αθάμαντα και μητέρα του Σχοινέα, της Ερύθρης, του Λεύκωνα, του Πτοίου, αλλά και του Φριξού και της Έλλης, που ήταν τα νεαρότερα και εκδιώχθηκαν από την επιβουλή της Ινούς· βλ. C. Wendel, *Scholia in Apollonium Rhodium Vetera*, Βερολίνο 1935, 1144-45a, 10· επομένως, όπως συμπεραίνουν οι W. H. Roscher, *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie*, V, Λειψία 1884-1937, σ. 607, και H. J. Rose, «Themisto», OCD (επιμ. Hornblower - A. Spanforth), Οξφόρδη ³1998, σ. 1497, η Θεμιστώ ήταν η πρώτη σύζυγος του Αθάμαντα.

38. Βλ. P. Pucci, *The Violence of Pity in Euripides' Medea*, Ithaca 1980, σ. 157, όπου επισημαίνεται αυτή η φανερό ομοιότητα ανάμεσα στους μύθους των δύο ηρωίδων σε συνδυασμό και με τον ρόλο των συζύγων τους (Αθάμαντα και Ιάσωνα) και τη λατρεία των παιδιών τους.

39. Αναπάντητο θα μείνει το ερώτημα αν η παρουσία της Κορίνθου στη Μήδεια (πρβλ. την αναφορά στη γνωστή πηγή της Πειριήνης στους στ. 67-70 ή την τοπογραφία της πόλης

μαγική πτήση της Μήδειας, κόρης του Ηλίου, στην Αθήνα και τη θέσπιση εορτών προς τιμή των παιδιών στο ναό της Ήρας στην Κόρινθο (στ. 1379-1383)· όσον αφορά την Ινώ, εκείνη γίνεται θαλάσσια θεότητα, γνωστή ως Λευκοθέα⁴⁰, και προς τιμή του γιου της Μελικέρτη διοργανώνονται τα Ίσθμια.

Μια ενδιαφέρουσα πτυχή της σχέσης του μυθολογικού παραδείγματος της Ινούς με το μυθολογικό υπόβαθρο της Μήδειας είναι ότι ο μύθος της Ινούς συνδέεται με τους οικογενειακούς μύθους των Αιολιδών. Ο Αθάμας ανήκει στους προγόνους του Ιάσονα· συγκεκριμένα ήταν θείος του πατέρα του Αίσονα. Δηλαδή οι δύο παιδοκτονίες, που παραλληλίζονται από τον Χορό, εντοπίζονται στον κύκλο της ίδιας οικογένειας. Η πράξη της Ινούς ανήκει στην προϊστορία του γένους του Ιάσονα. Δύο άνδρες από το ίδιο γένος, ο Αθάμας παλαιότερα και ο Ιάσοντας μεταγενέστερα, έχασαν τους γιους τους με θύτη τις συζύγους τους και μητέρες των παιδιών τους. Η μοίρα του Ιάσονα φαίνεται να είναι τρόπον τινά συνδεδεμένη με τον Αθάμαντα.

Το πιο αξιοπρόσεκτο είναι ότι και η μοίρα της Μήδειας ήταν έμμεσα συνδεδεμένη με τον μύθο της Ινούς. Ο καταδιωκόμενος από τη μητριά του Ινώ Φρίξος πέρασε πάνω στο χρυσόμαλλο κριάρι τον Ελλήσποντο, όπου έπεσε η αδελφή του Έλλη, και έφθασε στην Κολχίδα, στον πατέρα της Μήδειας Αιήτη. Εκεί θυσίασε το κριάρι στον Δία και το δέρμα του κριαριού αυτού αποτέλεσε το κίνητρο της εκστρατείας (στ. 6), που είχε ως αποτέλεσμα τη γνωριμία του ζευγαριού Ιάσονα - Μήδειας. Ενυπάρχει λοιπόν, κάποια αλυσιδωτή συνάφεια γεγονότων ανάμεσα στους δύο μύθους, με αποτέλεσμα οι πράξεις της Ινούς να επηρεάζουν την τύχη της Μήδειας. Η ιστορία της βάρβαρης γυναίκας του Ιάσονα διασταυρώνεται με την Ινώ μέσω της αργοναυτικής εκστρατείας.

Ο Ευριπίδης επέλεξε τον μύθο της Ινούς ως το πιο κατάλληλο παράλληλο για τη Μήδεια, για να υπογραμμίσει τη μοναδικότητα των ενεργειών της ηρωίδας με την εισαγωγή ενός ακόμη οικείου μυθολογικού παραδείγματος⁴¹. Αυτό το ιδιότυπο και πολύπλευρο παράδειγμα ηχεί ως

για το στάδιο στα λόγια της Τροφού στους στ. 46 κ.ε.) εξυπηρετούσε και κάποια πολιτική σκοπιμότητα. Από την ιστορία γνωρίζουμε ότι η Κόρινθος, όταν ξέσπασε ο Πελοποννησιακός πόλεμος, ήταν σύμμαχος των Λακεδαιμονίων.

40. Βλ. σημ. 21.

41. Αυτός είναι κατά πάσα πιθανότητα και ο λόγος που ο Χορός δεν μνημονεύει άλλες γυναίκες που σκότωσαν τα τέκνα τους, π.χ. την Αγαυή ή την Πρόκνη· πρβ. την παρατήρηση του Page, *ό.π.*, σ. 20, σημ. 8. Έχει υποστηριχθεί, βλ. S. P. Mills, «The Sorrows of Medea», *CP* 75.4 (1980) 289-96 (πρβ. για τη σχέση των μύθων Ινούς και Πρόκνης με τη Μήδεια: J. Fontenrose, «The Sorrows of Ino and Procne», *TAPA* 79 [1948] 131, 159, 165), ότι η Πρόκνη δεν ήταν κατάλληλη ως παράλληλο της Μήδειας, γιατί είχε πιο σοβαρό λόγο για

μια αναπαίσιμη ανάμνηση της αργοναυτικής εκστρατείας, ενός σταθερού σημείου αναφοράς σ' αυτή την τραγωδία (με απαρχή τον στ. 1), και εναρμονίζεται με τα δύο άλλα οικεία μυθολογικά παραδείγματα-επεισόδια από την εκστρατεία, τα παραδείγματα του Ορφεία και της Σκύλλας⁴².

Το τραγούδι του Χορού με θέμα την Ινώ συντελεί στο να δοθεί μια μικρή ανάπαυλα⁴³ στη βιαιότητα, όπως και το γεμάτο με εικόνες στάσιμο που έχει ως θέμα το μεγαλείο των Αθηνών (κυρίως η πρώτη στροφή και η αντιστροφή, στ. 824-834-835-845). Εν κατακλείδι, ας προστεθεί ότι ο μύθος της Ινούς ως παράδειγμα απαντά μόνο στη Μήδεια⁴⁴.

Αθήνα

ΙΩΑΝΝΑ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

να σκοτώσει το παιδί της, η Ινώ όμως είχε έμμεση σχέση με την αργοναυτική εκστρατεία.

42. Ο Newton, ό.π., σσ. 499-501, κατέγραψε μερικές από τις βασικές ομοιότητες και τις διαφορές των δύο μύθων, αλλά δεν είχε διαβλέψει τον οικείο χαρακτήρα του μυθολογικού παραδείγματος.

43. Βλ. και τη σχετική επισήμανση του G. Murray, *The Medea of Euripides*, Οξφόρδη 1906, σ. 95.

44. Ο Ευριπίδης αναφέρεται στον Παλαίμονα, τον γιο της Λευκοθέας, στην *I.T.* 270-274.